

Jaroslav Peregrin: *Jak sme zkonstruovali svoju vlastnú mysl*
Praha: Dokořán 2014, 164 strán

Analytického filozofa, logika Jaroslava Peregrina netreba slovenskej akademickej verejnosti osobitne predstavovať, lebo jeho knihy, preklady a aj state venované otázkam filozofie jazyka, analytickej filozofii a sémantike nepochybne predstavujú intelektuálny prínos do česko-slovenského filozofického a kultúrneho priestoru. Peregrin je uznávaným a rešpektovaným autorom, ktorý sa nevyhýba ani polemickému žánru, napríklad aj na stránkach *Organonu F* sa so zánietením venoval kritike stúpcov logickej sémantiky typu TIL. Peregrin disponuje okrem erudície, kultivovanosti aj zriedkavým darom, dokáže písať o odťažitých a suchých akademických témach ľahkým perom.

Tento dar naplno rozvinul vo svojich popularizujúcich monografiách *Filozofie pro normální lidi* (2008) a *Člověk a pravidla* (2011), ktorých jazyk nezaťažený odbornou terminológiou umožnil širší akčný rádius a oslovil širšie publikum než číra akademická publikácia. Poslednou knižkou tohto druhu je recenzované dielo s názvom *Jak sme zkonstruovali svou vlastní mysl*. Autor nepredkladá a neskúma súčasné koncepcie filozofie mysle, rozličné viac či menej sofistikované pokusy objasniť vzťah mysle a tela, ale prezentuje pohľad na myseľ ako na entitu síce reálnu, ale reálnu v inom zmysle, než sú priestoročasové veci. Hlavný nedostatok aj našich rudimentárnych intuícií (s. 36) o myšli vidí v dualistických karteziánskych predstavách o myšli ako o nejakom vnútornom priestore, niečom, v čom sa odohráva pociťovanie, myslenie, uvažovanie, prežívanie, ktoré sami na sebe pozorujeme a reflektujeme. Zámer knihy formuluje Peregrin takto:

My v této knížce chceme prozkoumat některé jeho alternativy; a zejména chceme ukázat, že ten obrázek mysli, který se nám takto vnucuje, je něčím, co jsme si sami vytvořili, a pak jsme uvěřili, že to není náš výtvor, ale něco, co objevujeme. (s. 41)

Hoci sa Peregrin nevenuje prehľadu teórií mysle, z jeho tematizovania a rozvíjania problematiky možno odvodiť, na aké prístupy a koncepcie jeho kniha reaguje; zrejme je to hlavne v štvrtej kapitole s názvom „Behaviorizmus a kognitívni revolúce“ (s. 73-100). Okrem úvodu, záveru a predslovu s vysvetlením a poďakovaním, sa obsah knihy člení do piatich kapitol „Co je to myšlenka“, „In-

trospekce?“, „Behaviorizmus a kognitívni revoluce“, „Jak sme (asi) zkonstruovali mysl“, „Myšlení a pravidla“. Kniha sa vyznačuje aj pôvabnými a vtipnými ilustráciami od Fritza Kahna, ktoré vhodne dopĺňajú text.

Peregrinov prístup k povahe mysle a mentálnemu je ovplyvnený davidsonovsko-dennettovskou perspektívou, na čo nadväzujú Sellarsove idey (mýtus o Jonesovi, pojem pravidla, normatívnosť ľudskej existencie, implicitnosť pravidla); predovšetkým títo myslitelia plus Wittgenstein tvoria pôdorys Peregrinových analýz a reflexií. Východiskom je opis stratégií, ktoré sa uplatňujú pri hľadaní odpovede na otázku, zdanlivo banálnu, čo je myšlienka? Peregrin spochybňuje našu intuíciu o bezprostrednej istote vlastnej mysle a v nej prebiehajúcich udalostiach ako fakticky iluzórnou. Po odmietnutí perspektívy prvej osoby ako základu poznania vlastnej mysle a nástroja detegovania mysle iných, sa skúma povaha a podstata mysle, pričom sa akcentuje potreba (prírodovedeckého postupu a eliminácie magickej teórie mysle, ktorá v nej vidí osobitnú substanciu odlišnú od tela, ale nejako s ním prepojenú. Možnosť, že myseľ je číra ilúzia, tiež predstavuje alternatívu a modifikovanú umiernenějšíu verziu ponúka Peregrin svojou obhajobou behaviorizmu. Peregrin pozitívne hodnotí ambície behaviorizmu blokovať magickú teóriu mysle a tzv. kognitívnu revolúciu posudzuje z perspektívy, podľa ktorej priniesla vzostup nie-vedeckých mentalistických teórií mysle, hoci pripúšťa, že „[I]dem, kteří budují systémy umělé inteligence, nemusí na teoriích mysli, o které se opírají, tak moc záležet, ale jde-li nám o *filosofii* mysli, je pro nás tato otázka klíčová“ (s. 99). Dilema, či naše mentálne stavy, pocity, myšlienky sú fyziologické udalosti, či sú to funkcionálne stavy mozgu, alebo sú to konštrukty interpretátora sa rieši v piatej kapitole; aby sa demonštrovalo, že myseľ je síce konštrukt, ale nie fikcia. Tento konštrukt sa vyznačuje spoločensko-historickým rozmerom a objasňuje sa prostredníctvom hypotézy tzv. Sellarsovho mýtu o Jonesovi, ktorý vynájde a presadí nový spôsob hovorenia a správania a transponuje sémantický diskurz do mentálneho diskurzu. Na podoprenie toho, že myseľ je síce reálna, ale inak než materiálne objekty, že ju na sebe a v sebe neobjavujeme, ale konštruujeme, sa spomína aj objav tzv. zrkadlových neurónov, t. j. schopnosť rozpoznať, že robím to, čo iní, je zabudovaná na neurologickej báze. Neodmysliteľnou zložkou mýtu o Jonesovi je to, že poznanie vlastnej mysle je odvodené od poznávania mysle iných. Peregrin vcelku sympatizuje s modulárnou koncepciou mysle a uvádza stanovisko Petra Carruthersa (ISA – interpretatívno-zmyslový prístup), podľa ktorého disponujeme aj modulom teórie mysle, ktorý sa evolučne sformoval pre potreby komunikácie.

Peregrin teda vo všeobecnosti ponúka obhajobu stanoviska, že v priebehu kultúrnej evolúcie sme inštitucionalizovali diskurz o mysli ako o vnútornom priestore, ktorého prostredníctvom vnímame externý svet. V záverečnej kapitole

sa tematizuje problematika pojmového myslenia, predkladá sa stručný historický exkurz s akcentom na chápanie pojmu u Locka a Kanta, pričom sa Peregrin pokúša ukázať, že pre jazyk, ktorý máme, je nevyhnutná logická štruktúra ako priestor nezlučiteľnosti a vyplývania. Pojmy sa chápu ako entity vytvorené pravidlami hry na uvádzanie a vyžadovanie dôvodov. Mysel' je skutočnosťou presahujúcou prírodnú realitu; „je realitou, ktorá má inštitucionálny pôvod, realitou, ktorou jsme do její podoby vytvarovali inštitucionalizáci určitých diskurzívnych a interpretačných praktik“ (s. 147). Podľa Peregrina konštitúciu našej mysle treba chápať v súvislosti s tým, ako sa z človeka stala normatívna bytosť, podliehajúca nielen prírodným zákonom, ale aj pravidlám ľudskej spoločnosti.

Je iste možné, ba žiaduce, diskutovať o viacerých formuláciách Jaroslava Peregrina v tejto knihe, napríklad o logickej aj epistemologickej prioritě jazyka pred myslením, o tom, ako to v jeho koncepcii vyzerá s intencionalitou a reprezentáciou, aký je vzťah medzi zmyslovým vnímaním a abstraktným myslením, ako je možná intersubjektívna zdieľaných pojmov, ktoré nie sú abstraktné entity, čo s ontologickým nominalizmom, ktorý figuruje v pozadí, ako sa pravidlá stávajú explicitnými, ako je pravidlo implicitne prítomné v správaní atď. Neduchy behaviorizmu vyniknú, ak porovnáme Peregrinovu knihu s dielom *The Mechanical Mind* z pera Tima Cranea.

Napriek týmto poznámkam nemožno publikácii uprieť konzistentnosť a každopádne ide o záslužnú prácu, ktorá ide proti prúdu a nastoľuje mnohé otázky. Jej popularizačný ráz zaiste osloví nielen profesionálnu, filozofickú, ale aj širšiu kultúrnu komunitu, ktorej problematika mentálneho a mysle sveta nie je cudzia. Kniha dobre poslúži aj pri výučbe a siahnuť po nej by mali aj doktorandi/ky.

Tatiana Sedová

tanasedova@gmail.com